

Недбай В. В.

доктор політичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави та права, Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), vc@usmtu.edu.ua

Деякі риси наукового дискурсу політичної комунікації в інформаційну добу

Метою статті є дослідження ступеня розробленості теми політичної комунікації в інформаційному суспільстві. У зв'язку з поставленою метою визначені завдання проаналізувати наявні монографічні та дисертаційні дослідження українських і зарубіжних учених, присвячені різним аспектам комунікації у політичному просторі сучасного інформаційного суспільства. Аналіз наукового дискурсу політичної комунікації показує, що за межами дослідницького інтересу поки що залишаються особливості процесу медіатизації політики в сучасній Україні. Водночас констатовано, що у сучасному українському суспільстві, в результаті зростаючого значення мас-медіа в політичному процесі, відбувається злиття сфер масової інформації і політики. Нові електронні засоби інформації, які сформувалися в Інтернеті, дозволяють споживачам комунікації стати її виробниками. Вочевидь, такий стан речей докорінно міняє звичний процес комунікації, призводячи до суттєвої еволюції медійного поля політики.

Ключові слова: політична комунікація, інформаційне суспільство, медіатизація, медійне поле політики.

Сучасний науковий дискурс політичної комунікації має значне теоретичне підґрунтя, але, водночас, стикається зі швидким змінням реалій політичного життя. Найбільш динамічний вплив на нього здійснюють сучасні процеси інформатизації, які з величезною швидкістю змінюють все людське життя, не оминаючи ані сфери особистого, ані сфери публічного життя. Отже, актуальність винесеної у заголовок проблеми обумовлена тими масштабними змінами, які відбулися останнім часом у всіх сферах громадського життя: політиці, економіці, культурі, комунікації під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та необхідністю співвіднести їх із висновками наявних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, які вже звертали увагу на співвідношення політичної комунікації та інформаційного суспільства. Отже, метою статті є дослідження ступеня розробленості теми політичної комунікації в інформаційному суспільстві. У зв'язку з поставленою метою визначені завдання: проаналізувати наявні монографічні та дисертаційні дослідження українських і зарубіжних учених, присвячені різним аспектам комунікації у політичному просторі сучасного інформаційного суспільства.

Впливу політичної комунікації в Інтернеті на демократію і її культурні підстави присвячена монографія німецьких учених А. Грунвальда, Г. Банзе, К. Кенена, Л. Хеннена “Мережна громадськість і цифрова демократія. Тенденції політичної комунікації в Інтернеті” [1]. Ця монографія стала результатом проведених досліджень в 2003–2005 р. співробітниками Бюро з оцінки техніки при Бундестазі ФРН. Метою Бюро є комплексний аналіз соціальних наслідків нових технологій. У монографії досліджується вплив Інтернету як особливого медіативного середовища на демократичні інститути та процеси. Німецькі вчені думають, що для демократії вирішальне значення мають як інституціоналізовані, так і неформальні способи політичної комунікації, від якої багато в чому залежить здатність демократичних систем вирішувати поставлені перед ними завдання, а також забезпечувати легітимацію прийнятих політичних рішень. У той же

час аналіз розвитку Інтернету дозволяє розглянути і більш широкий комплекс дискусійних проблем, пов'язаних з виявленням взаємозв'язку між науково-технічним прогресом і політикою. Автори вважають, що “тут техніка не тільки виступає в якості ординарного випадку застосування технічної політики або регулювання, але й демонструє здатність впливати на культурні підстави демократії”. Основною думкою даного дослідження є те, що Інтернет є значимим чинником загальних культурних змін, які неминуче впливають і на характер політичної комунікації. Насамперед, мова йде про внесок Інтернету й інших інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процеси глобалізації в економічній і соціокультурній областях. Крім того, комунікація в Інтернеті робить і безпосередній вплив на політичну сферу. Причому цей вплив проявляється не тільки в таких областях, як “електронний уряд” або “електронна демократія”, але й у всьому різноманітті нових можливостей політичної участі, які відкриває Інтернет перед різними соціальними акторами.

В 2003 р. побачила світ книга В. Кравченка “Влада і комунікація: проблеми взаємодії в інформаційному суспільстві” [2], у якій розглядаються можливості створення моделей політичних комунікацій. Порівнюючи режими правління – авторитаризм, тоталітаризм, демократичну форму правління, демократію з елементами місцевого самоврядування, автор характеризує рівні і форми прояву комунікації. Так, авторитаризм припускає фізичний рівень, при якому виникає поверхнева комунікація (міжособистісна), при тоталітаризмі виникає психологічний рівень (комунікація символічна, групова), при демократичній формі правління здійснюється перехід на соціальний рівень (комунікація групова і масова), при демократії з елементами місцевого самоврядування – інтелектуальний (інформаційний рівень), де форма комунікації соціальна.

Книга В. Кравченка корисна тим, що в ній дається теоретико-методологічний аналіз поняття “соціально-політична комунікація”, досліджуються особливості її моделювання. Автор виділяє два взаємодоповнюючих способи комунікації – природну, яка характеризується прямим зв'язком між комунікаторами і наявністю “живого” тексту, що може піддаватися змінам залежно від моментальної реакції щодо невеликої за чисельністю аудиторії, і технічним, де є закріплений текст, відсутні прямі зв'язки між комунікатором і великою розсередженою аудиторією.

В. Кравченко досліджує різні моделі комунікації: 1) модель мовлення, при якій інформація йде з центра багатьом абонентам на периферію; 2) діалогову модель, яка припускає, що індивіди спілкуються в реальному комунікаційному середовищі, через мережі безпосередньо між собою і самостійно обираючи час, місце і тему інформаційного обміну (від простого особистого листування до телефонних розмов і використання Інтернету); 3) реєстраційну модель руху інформації. У ній центр запитує й одержує інформацію від периферійного джерела. Застосовується, коли індивідові закритий доступ до банку даних; 4) консультаційну модель, що також співвідноситься з

більшою кількістю ситуацій, за яких індивід, який перебуває на периферії комунікаційної лінії, шукає необхідні відомості в центральному інформаційному сховищі (сервер, робота з книгами, бібліотеками). Тема визначається не центром, а периферійним користувачем. У цьому випадку можна говорити про дистантну модель політичної комунікації.

Книга М. Грачова “Політична комунікація: теоретичні концепції, моделі, вектори розвитку” [3] присвячена аналізу теоретичних концепцій і моделей політичної комунікації як необхідного компонента взаємодії суб’єктів політики (політичних акторів) між собою та навколишнім соціальним середовищем, спрямованого на завоювання, утримання та використання влади, збереження, зміцнення, або зміну існуючих владно-управлінських відносин у суспільстві. Автор книги поставив перед собою завдання: на основі вивчення еволюції соціально-політичної думки у взаємозв’язку з трансформацією загальної картини світу від міфологічних образів до імовірно-стохастичних і інформаційно-комунікаційних уявлень обґрунтувати закономірний характер виникнення та розвитку сучасних теоретичних концепцій політичної комунікації; виходячи з аналізу інформаційно-комунікаційного аспекту політики, визначити місце теоретичних концепцій політичної комунікації у загальній структурі соціально-політичного знання; досліджувати основні тенденції у розвитку понятійно-категоріального інструментарію і методології вивчення політико-комунікаційних процесів; виявити особливості розвитку мікро- і макrorівневого напрямів політико-комунікаційних досліджень, визначити їхню роль і значення у формуванні загальних і специфічних методів аналізу окремих, приватних аспектів політичної комунікації; на основі синтезу мікро- і макrorівневого підходів обґрунтувати принципи і методологію побудови узагальненої структурно-функціональної моделі політичної системи суспільства з виділенням у ній у якості одного з функціонально обумовлених компонентів підсистеми політичної комунікації; проаналізувати базові моделі політичної комунікації як когнітивної конструкції, що концептуально відображають зміст процесів інформаційного впливу і взаємодії у політичній сфері; виявити на рівні теоретичного аналізу загальні та специфічні риси стратегічних політико-комунікаційних кампаній, спрямованих на досягнення конкретних політичних результатів: агітаційно-пропагандистської діяльності, політичної реклами, розвитку суспільних зв’язків, політичного маркетингу; розкрити роль впливу засобів комунікації на процеси перетворень у соціально-політичній сфері, пов’язаних зі зміною характеру конкретно-історичних форм політичної діяльності; виявити основні тенденції розвитку форм політичної комунікації в інформаційному суспільстві, що формується, з урахуванням можливостей використання мережі Інтернет як універсального комунікаційного середовища; розкрити специфіку концепцій “електронної демократії” і “електронного уряду” як теоретичних основ упорядкування й узагальнення емпіричних даних, що відображають зміни в процесі організації взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами і їхніми

об’єднаннями, викликані впровадженням і розширенням використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у політичній сфері.

Безсумнівний науковий інтерес представляє книга Г. П. Бакулева [4]. Хоча проблеми масової комунікації в ній викладені у вигляді навчального посібника, цінність цієї праці в тому, що в ній представлені основні етапи формування теорії масової комунікації майже за сто років її вивчення за кордоном, при цьому особлива увага приділяється американським і британським концепціям, які безпосередньо стосуються мас-медіа і витримали випробування часом. Теорії двоступінчастого потоку інформації, дифузії інновацій або когнітивного дисонансу, теорії переконання, теорія ритуалу і культивування – от лише неповний список концепцій і теорій, представлених в історичній перспективі в стислій концентрованій формі. Автор також розглядає сучасні спроби вчених концептуалізувати нові засоби масової комунікації, такі як Інтернет, і описує новітні тенденції в масовій комунікації: глобалізацію, демасовізацію, конгломерацію, конвергенцію, концепцію “інтерактивного суспільства”. Велика увага приділена журналістській діяльності у контексті сучасних медіа, зокрема онлайнівій журналістиці та журналістиці “сіюхвилінності”.

Вирішення кола питань, починаючи з загальних “як люди використовують медіа?” і “як медіа впливають на суспільство або індивідів?”, приводить автора до більш широкого дослідження того, як культури самоорганізуються, як люди виробляють загальні поняття і виявляються ними зв’язаними, як взаємодія медіасистем з культурою впливає на самовизначення останньої. Основний висновок автора зводиться до того, що медіа не є тією демонічною силою, яка неминуче викликає суспільні й особисті катастрофи. Теорії та концепції масової комунікації не повинні викликати страх або вселяти оптимізм, їхнє завдання – служити інструментом розуміння й ефективного використання технологій.

У дисертації Є. Сарасова “Регіональна преса в системі політичних комунікацій (на прикладі друкованих ЗМІ Челябінської області)” [5] аналізується проблема, пов’язана з недоліком конкретних комунікативних стратегій, здатних стати засобом вираження інтересів населення. “Саме тому функціональне значення інформаційних взаємодій, ініційованих пресою, поєднаних з тенденціями регіональної політики, заслуговує різнобічної наукової рефлексії. Моделювання комунікації, у тому числі за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ), відповідно до параметрів регіональних політичних орієнтацій соціуму може сприяти запобіганню багатоаспектної асиметрії (інформаційної, насамперед) між владою та населенням. Метою даної дисертації стало комплексне вивчення функціональних характеристик і стратегій інформаційної діяльності регіональної преси у контексті репрезентації політичних комунікацій, а також аналіз ефективних механізмів організації за її участю діалогових відносин між владою та суспільством. Дослідником були визначені такі наукові завдання: визначення змісту й обсягу понять “система політичних комунікацій”,

“регіональна преса”, “комунікативні стратегії”; розгляд методологічних підходів для виявлення сутності та результатів взаємодії політичних і масово-комунікаційних процесів; аналіз змісту та специфічних особливостей комунікативних стратегій регіональної преси у контексті реалізації політичних комунікацій; дослідження параметрів функціонування регіональних видань із позиції політичної суб’єктності; розробка і формулювання рекомендацій на основі комплексної характеристики інформаційного продукту регіональної преси, сприятливої ефективної діяльності регіональної преси у системі політичних комунікацій.

Цінність даного дисертаційного дослідження полягає в тому, що автором почата спроба виявлення умов і результатів взаємодії комунікативних стратегій регіональних друкованих ЗМІ та політичних явищ (політичних орієнтацій, комунікацій). Є. Сарасов вважає, що в період вестернізації дискурсу телебачення регіональній пресі необхідно вибудовувати комунікативні стратегії за принципом опозиції і компенсації когнітивної візуалізації населення. Цього можна домогтися за допомогою моделювання інформації відповідно до параметрів політичних орієнтацій соціуму.

Зміст і функції політичної комунікації в сучасній Росії стали предметом дисертаційного дослідження А. Носа “Політична комунікація в сучасній Росії” [6]. Автор дисертації спробував виявити особливості політичної комунікації в умовах трансформації російського суспільства. Дана мета обумовила вирішення наступних завдань: уточнити поняття політичної комунікації у політичному просторі сучасного суспільства; визначити місце політичної комунікації у політичній системі Росії; розкрити роль політичної комунікації у політичному процесі; виявити природу сучасної політичної комунікації в умовах глобалізації; розглянути роль акторів політичної комунікації у сучасній Росії; визначити функціональні зміни політичної комунікації на сучасному етапі трансформації російського суспільства.

Один з важливих висновків дисертації полягає в тому, що політична комунікація має двоїсту природу: є складовою політичної системи та політичного процесу. Політична комунікація стає особливим процесом трансляції політичної інформації, що забезпечує стійкість контактів і зв’язків, необхідних різним політичним акторам для виконання своїх політичних ролей і функцій.

Дисертація Т. Васильєвої “Комунікативні технології в сучасному виборчому процесі Російської Федерації” [7] присвячена дослідженню особливостей функціонування комунікативних технологій у виборчому процесі. На думку автора дисертації, комунікативні технології на сьогоднішній день є невід’ємним складовим елементом сучасного виборчого процесу Росії і сприяють підвищенню якості виборчої системи через більш ефективні механізми впливу на електоральні процеси. Предмет, мета і гіпотеза дослідження визначили необхідність вирішення таких завдань: досліджувати основні теоретичні підходи до категорії “виборчий процес”; розкрити сутність і класифікувати політичні технології у виборчому процесі; визначити місце і роль комунікативних

технологій у системі виборчих технологій; досліджувати державні символи як комунікативну виборчу технологію; проаналізувати співвідношення між цілями і результатами використання державних символів РФ у виборчому процесі (на прикладі виборчої кампанії Губернатора Приморського краю 1999 р.).

До основних комунікативних технологій Т. Васильєва відносить політичну рекламу, PR, іміджмейкерство, державні символи. Основні технології некомунікативної спрямованості – організація і проведення виборів, стратегічне планування виборчої кампанії, адміністративний ресурс і ін. Технології виборчих кампаній, які дозволяють кандидату на виборну посаду в рамках електорального маркетингу за допомогою спеціальних засобів і методів домогтися оптимального впливу на виборців для досягнення цілей виборчої кампанії, Т. Васильєва визначає як комунікативні виборчі технології.

У вітчизняній політології політична комунікація у рамках дисертаційних досліджень вивчена не повною мірою. У дисертації А. Ромашки “Політична комунікація як фактор соціокультурної реінтеграції сучасного українського суспільства” [8] аналізуються ціннісно-змістовні елементи політичного дискурсу. А. Ромашко доходить висновку, що відповідно до соціокультурної концепції комунікації, політична комунікація є інтерактивним процесом формування ціннісного консенсусу на основі включення в інформаційний обмін носіїв різних культурних кодів, засобом самоопису і самопізнання будь-якого суспільства.

Аналізу політичної комунікації в сучасному інформаційному просторі Автономної Республіки Крим присвячена дисертація М. Сомова “Політична комунікація в інформаційному просторі Автономної Республіки Крим” [9]. З метою аналізу політичної комунікації у сучасному інформаційному просторі АР Крим автор вирішував наступні завдання: розробка методології дослідження; аналіз стану вивчення політичної комунікації в Україні та за її межами; систематизація моделей політичної комунікації; аналіз процесу модернізації політичної комунікації в інформаційному просторі України й АР Крим; періодизація розвитку політичної комунікації в АР Крим; визначення основних тенденцій руху до інформаційного суспільства.

Метою дисертації А. Клячина “Політична комунікація як фактор трансформації політичних цінностей” [10] стало визначення специфіки, механізму, основних напрямів і особливостей впливу політичної комунікації на процес трансформації політичних цінностей у сучасному суспільстві. Автор дисертації поставив перед собою такі дослідницькі завдання: виявити основні теоретико-методологічні основи дослідження ціннісного виміру політичної комунікації; розкрити взаємозв’язок політичної комунікації і політичних цінностей у процесі створення політичної картини світу; розробити модель дослідження ціннісного виміру політичної комунікації; охарактеризувати специфіку, механізм, основні напрями і особливості впливу політичної комунікації на трансформацію політичних цінностей.

Аналіз ступеня розробленості теми політичної комунікації показує, що за межами дослідницького інтересу поки що залишаються особливості процесу медіатизації політики в сучасній Україні. Водночас констатовано, що у сучасному українському суспільстві, в результаті зростаючого значення мас-медіа в політичному процесі, відбувається злиття сфер масової інформації і політики.

Нові електронні засоби інформації, які сформувався в Інтернеті, дозволяють споживачам комунікації стати її виробниками. Вочевидь, такий стан речей докорінно міняє звичний процес комунікації, призводячи до суттєвої еволюції медійного поля. Особливості цього процесу еволюції в сучасній Україні заслуговують на увагу дослідників.

Список використаних джерел

1. Grunwald A., Banse G., Coenen CH., Hennen K. *netzoffentlichkeit und digitale Demokratie: Tendenzen politischer Kommunikation im Internet.* – Berlin : Edication sigma, 2006. – 265 s.
2. Кравченко В.И. Власть и коммуникация: проблемы взаимодействия в информационном обществе / В.И. Кравченко. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2003. – 272 с.
3. Грачев М.Н. Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития / М.Н. Грачев. – М. : Прометей, 2004. – 328 с.
4. Бакулев Г.П. Массовая коммуникация: Западные теории и концепции: Учебное пособие для студентов вузов / Г.П. Бакулев. – М. : Аспект Пресс, 2005. – 176 с.
5. Сарасов Е.А. Региональная пресса в системе политических коммуникаций (на примере печатных СМИ Челябинской области): автореф. дис. ... канд. полит. наук / Е.А. Сарасов; Уральский государственный университет. – Екатеринбург, 2003. – 25 с.
6. Нос А.И. Политическая коммуникация в современной России: автореф. дис. ... канд. полит. наук / А.И. Нос; Ставропольский государственный университет. – Ставрополь, 2004. – 28 с.
7. Васильева Т.А. Коммуникативные технологии в современном избирательном процессе Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. полит. наук / Т.А. Васильева; Читинский государственный университет. – Чита, 2007. – 27 с.
8. Ромашко О.О. Політична комунікація як фактор соціокультурної реінтеграції сучасного українського суспільства: автореф. дис. ... канд. політ. наук / О.О. Ромашко; Одеська національна юридична академія. – О., 2007. – 18 с.
9. Сомов М.В. Політична комунікація в інформаційному просторі автономної республіки Крим: автореф. дис. ... канд. політ. наук / М.В. Сомов; Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2007. – 22 с.
10. Клячин А.К. Політична комунікація як чинник трансформації політичних цінностей: автореф. дис. ... канд. політ. наук / А.К. Клячин; Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2007. – 19 с.

References

1. Grunwald A., Banse G., Coenen CH., Hennen K. *netzoffentlichkeit und digitale Demokratie: Tendenzen politischer Kommunikation im Internet.* – Berlin : edication sigma, 2006. – 265 s.
2. Kravchenko V.I. *Vlast' i kommunikacija: problemy vzaimodejstvija v informacionnom obshchestve* / V.I. Kravchenko. – Spb. : Izd-vo Spbguehf, 2003. – 272 s.
3. Grachev M.N. *Politicheskaja kommunikacija: teoreticheskie koncepcii, modeli, vektory razvitiya* / M.N. Grachev. – M. : Prometej, 2004. – 328 s.
4. Bakulev G.P. *Massovaja kommunikacija: Zapadnye teorii i koncepcii: Uchebnoe posobie dlja studentov vuzov* / G.P. Bakulev. – M. : Aspekt Press, 2005. – 176 s.
5. Sarasov E.A. *Regional'naja pressa v sisteme politicheskikh kommunikacij (na primere pechatnykh SMI Cheljabinskoj oblasti): avtoref. dis. ... kand. polit. nauk* / E.A. Sarasov; Ural'skij gosudarstvennyj universitet. – Ekaterinburg, 2003. – 25 s.
6. Nos A.I. *Politicheskaja kommunikacija v sovremennoj Rossii* : avtoref. dis. ... kand. polit. nauk / A.I. Nos; Stavropol'skij gosudarstvennyj universitet. – Stavropol', 2004. – 28 s.

7. Vasil'eva T.A. *Kommunikativnye tehnologii v sovremennom izbiratel'nom processe Rossijskoj Federacii: avtoref. dis. ... kand. polit. nauk* / T.A. Vasil'eva; Chitinskij gosudarstvennyj universitet. – Chita, 2007. – 27 s.

8. Romashko O.O. *Politychna komunikacija jak faktor sociokul'turnoi' reintegracii' suchasnogo ukrai'ns'kogo suspil'stva: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk* / O.O. Romashko; Odes'ka nacional'na jurydychna akademija. – O., 2007. – 18 s.

9. Somov M.V. *Politychna komunikacija v informacijnomu prostori avtonomnoi' respubliky Krym: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk* / M.V. Somov; Tavrijs'kyj nacional'nyj universytet im. V.I. Vernads'kogo. – Simferopol', 2007. – 22 s.

10. Kljachyn A.K. *Politychna komunikacija jak chynnyk transformacii' politychnyh cinnostej: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk* / A.K. Kljachyn; Dnipropetrovs'kyj nacional'nyj universytet. – Dnipropetrovs'k, 2007. – 19 s.

Nedbay V. V., Sc. D. in political science, professor, professor on the department of theory and history of state and law, National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), vc@usmtu.edu.ua

Some lines of scientific discourse of political communication at information epoch

The aim of the article is research of degree of worked out the problem of political communication in information society. In connection with the aim set such tasks: to analyse present monographic and dissertation researches of the Ukrainian and foreign scientists, devoted to the different aspects of communication in political space of modern information society. The analysis of scientific discourse of political communication shows that outside research interest as yet there are features of mediatization process of politics in modern Ukraine. It is established at the same time, that in modern Ukrainian society, as a result of growing value of mass-media in a political process, there is confluence of spheres of mass information and policy. New electronic facilities of information, which was formed in the Internet, allow the consumers of communication to become its makers. Obviously, such state of affairs changes the usual process of communication radically, resulting in the substantial evolution of the political media field.

Keywords: political communication, information society, mediatization, political media field.

Недбай В. В., доктор политических наук, доцент, профессор кафедры теории и истории государства и права, Национальный университет кораблестроения им. адмирала Макарова (Украина, Николаев), vc@usmtu.edu.ua

Некоторые черты научного дискурса политической коммуникации в информационную эпоху

Целью статьи является исследование степени разработанности темы политической коммуникации в информационном обществе. В связи с поставленной целью определены задачи проанализировать имеющиеся монографические и диссертационные исследования украинских и зарубежных ученых, посвященные разным аспектам коммуникации в политическом пространстве современного информационного общества. Анализ научного дискурса политической коммуникации показывает, что за пределами исследовательского интереса все еще остаются особенности процесса медитизации политики в современной Украине. В то же время констатировано, что в современном украинском обществе, в результате растущего значения масс-медиа в политическом процессе, происходит слияние сфер массовой информации и политики. Новые электронные средства информации, которые сформировались в Интернете, позволяют потребителям коммуникации стать ее производителями. Очевидно, такое положение вещей коренным образом меняет привычный процесс коммуникации, приводит к существенной эволюции медийного поля политики.

Ключевые слова: политическая коммуникация, информационное общество, медитизация, медийное поле политики.

* * *

УДК 32001:342.7

Підкуркова І. В.

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та політології, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого (Україна, Харків), podkurkova@mail.ru

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ЯК ПОКАЗНИК ЗРІЛОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналізується феномен прав і свобод людини в контексті його взаємозв'язку з громадянським суспільством. Метою статті є дослідити умови реалізації прав і свобод людини, які виступають, які виступають критерієм розбудови